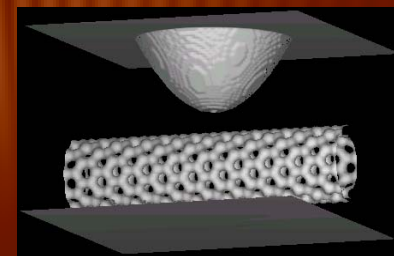

Utazások alagúteffektussal

Márk Géza István

**MTA Műszaki Fizikai és
Anyagtudományi Kutatóintézet,
Budapest**

<http://www.nanotechnology.hu>

Nanostructures Laboratory

MTA MFA Budapest

[Click here to receive Email notification about new uploads to these pages](#)

[New Results](#)

[Staff](#)

[Publications](#)

[Research Topics](#)

[Research Equipment](#)

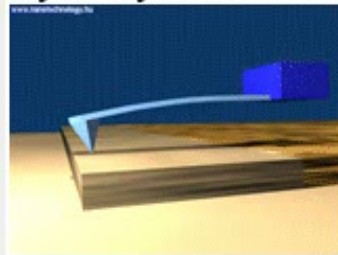
[Cooperations](#)

[Media Coverage](#)

[Links](#)

[Magyar oldalak](#)

Measuring the thickness of graphene layers by TAFM

An Atomic Force Microscope in its "tapping mode" (TAFM) sweeps the sample surface by an oscillating probe attached to

a cantilever. This animation shows how does the oscillation change at a step edge and also when the material of the surface is changed below the probe tip. We determined what TAFM imaging parameters are necessary to measure the thickness of thin (< 1 nm) FLG (Few Layer Graphene) layers correctly.

[AVI movie \(2 M\) >>](#) [Publications >>](#)

Web-Schrödinger 2.0

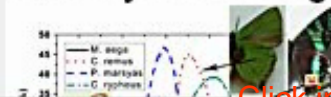

Web-Schrödinger is a program for the interactive solution of the time dependent two dimensional (2D) Schrödinger equation.

The program itself runs on our server and can be used through the Internet with a simple Web browser. Several example configurations are provided with version 2.0. The user can save and load own configurations.

[Details >>](#) [Publications >>](#)

Photonic nanoarchitectures in butterfly scales as gas sensors

From 20 examined butterfly species all

[Click into image to start animation](#)

Nanoszerkezetek Osztály

MTA MFA Budapest

[Kattints ide, ha E-mail értesítést szeretnél kapni a honlapunkra felkerülő új anyagokról!](#)

[New Results](#)

[Staff](#)

[Publications](#)

[Research Topics](#)

[Research Equipment](#)

[Cooperations](#)

[Media Coverage](#)

[Magyar oldalak](#)

Nanoügyekről – tudósok és civilek

A nanotechnológia orvosi, műszaki, elektronikai, élelmiszeripari felhasználása alapjaiban alakítja át életünket, azonban az

alkalmazásokhoz elengedhetetlen a társadalom, a fogyasztók, felhasználók bizalma – ehhez nélkülözhetetlen a tudósok nyitottsága és laikusok hajlandósága a párbeszédre. Ez a hármas összefüggés fogalmazódott meg a kutatók és civilek közös álláspontjaként a másfél órás beszélgetésben, amelyet a www.hunscan.hu honlapon [nézhetünk meg és olvashatunk](#).

[Összefoglaló >>](#)

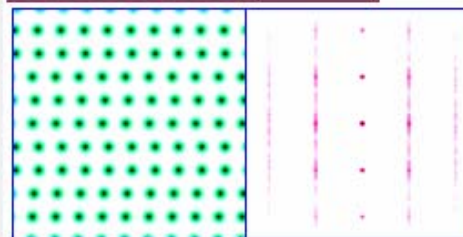
[Film \(MP4, 15 perc, 74 M\) >>](#)

Bogaraktól tanulnak a fizikusok

Biró László Péter, az MTA MFA kutatójának érdeklődését egy, a rózsabogárfélék családjába tartozó, Tajvanon honos

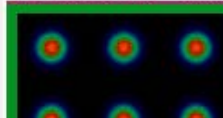
Rendezett és rendezetlen fotonikus nanoszerkezetek (előadás)

Ez az animáció bemutatja, hogyan változik egy tökéletes kristály Fourier power spektruma, ha véletlenszerűen eltoljuk a rácssíkokat. Az MTA MFA szeminárium sorozatának keretében 2009. december 9-én részletesen bemutattuk, hogyan elemezhetjük a lepkeszárnyakban található rendezett és rendezetlen nanoszerkezeteket és hogyan számíthatjuk ki a pikkelyek optikai spektrumát.

[Az előadás >>](#)

Schrödinger macskája, kvantum fönix és hasonló "állatok"

Ez az animáció egy 7 nm széles dobozba zárt részecske időfejlődését

Köszönet

László P. Biró

Philippe Lambin

A potenciális energia (1)

Klasszikus mechanikában: ha ismerjük az $F(x)$ erőteret, ki tudjuk számítani a tömegpont gyorsulását az $F=ma$ mozgásegyenletből.

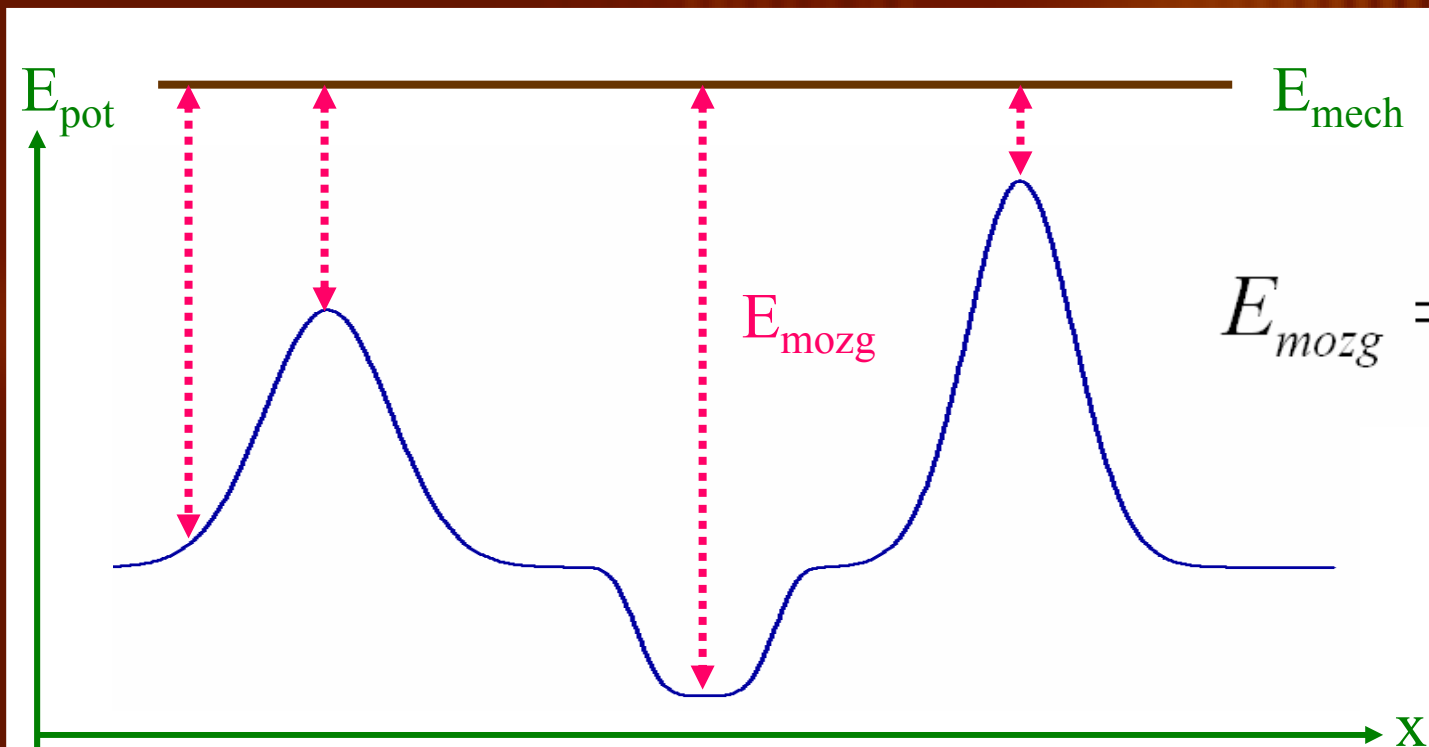
$$v(t) = \int a(t) dt$$

$$x(t) = \int v(t) dt$$

A potenciális energia (2)

Konzervatív erőter esetén („ha nincs súrlódás”):

$$E_{\text{mech}} = E_{\text{mozg}} + E_{\text{pot}}$$

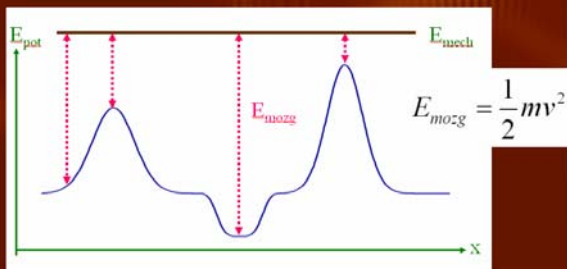

$$E_{\text{mozg}} = \frac{1}{2}mv^2$$

A potenciális és a kinetikus energia játéka

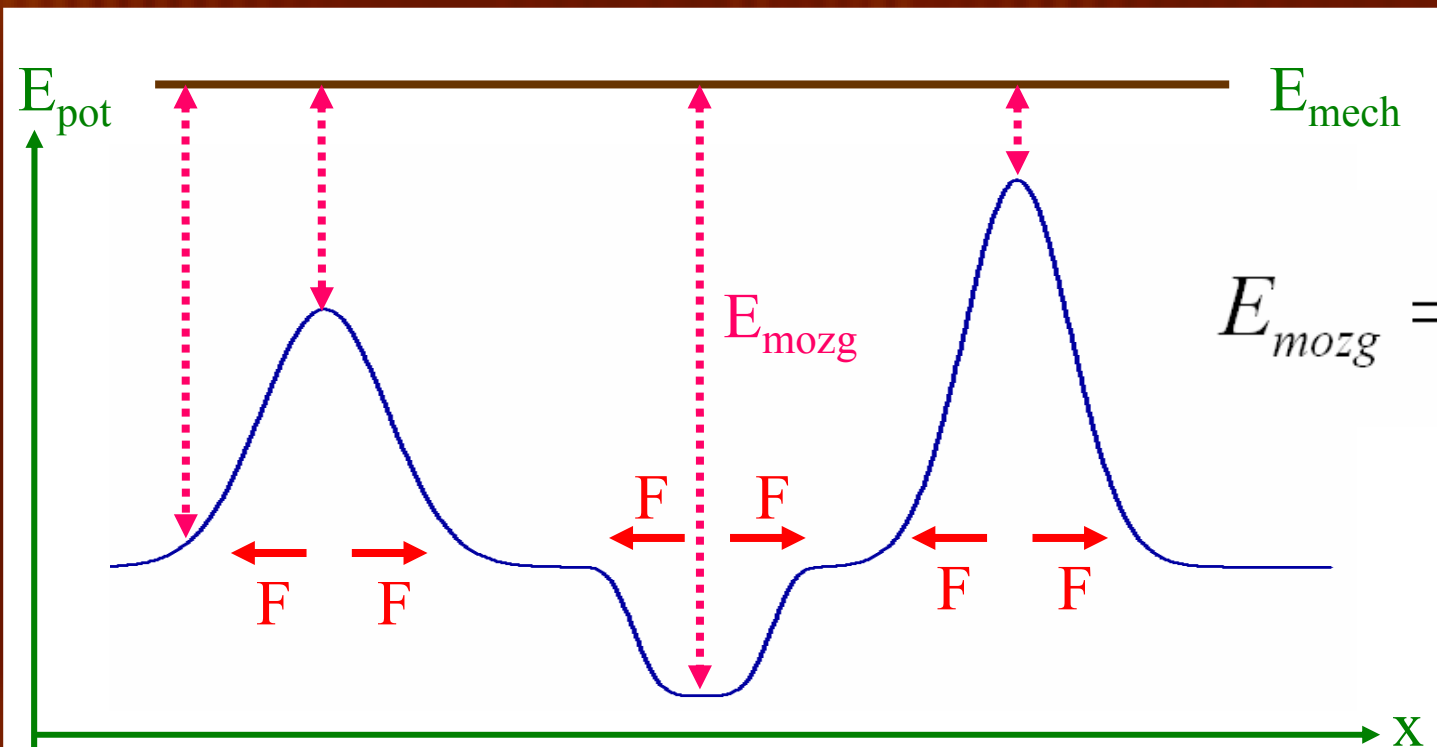

$$E_{\text{mech}} = E_{\text{mozg}} + E_{\text{pot}}$$

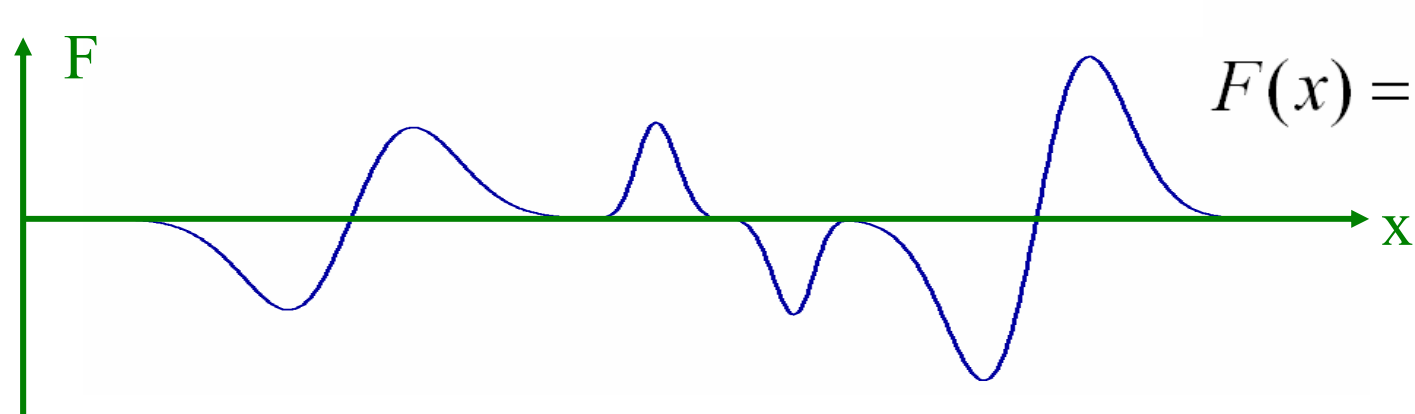

Click into image to start animation

A potenciális energia (3)

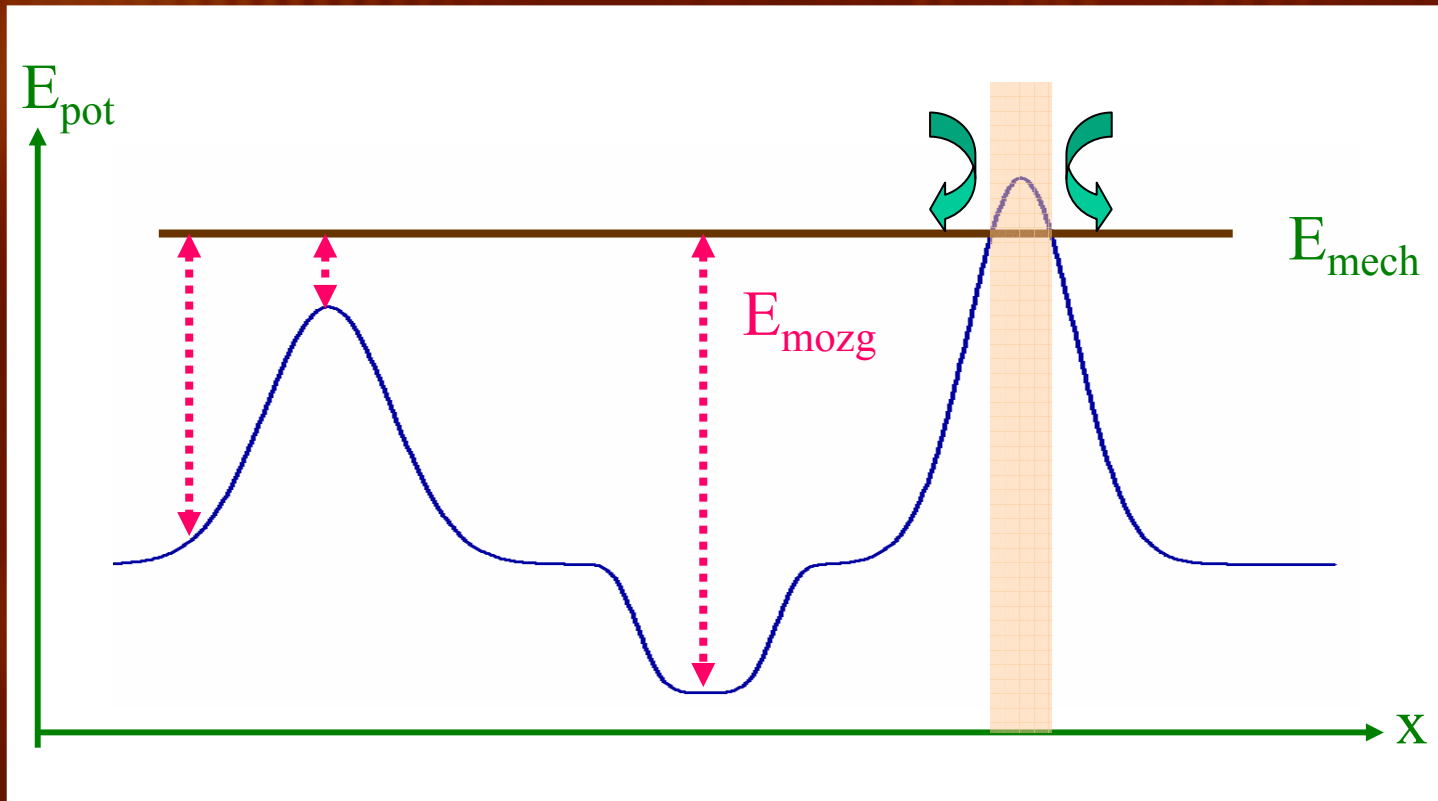
$$E_{\text{mozg}} = \frac{1}{2}mv^2$$

$$F(x) = -\frac{dV(x)}{dx}$$

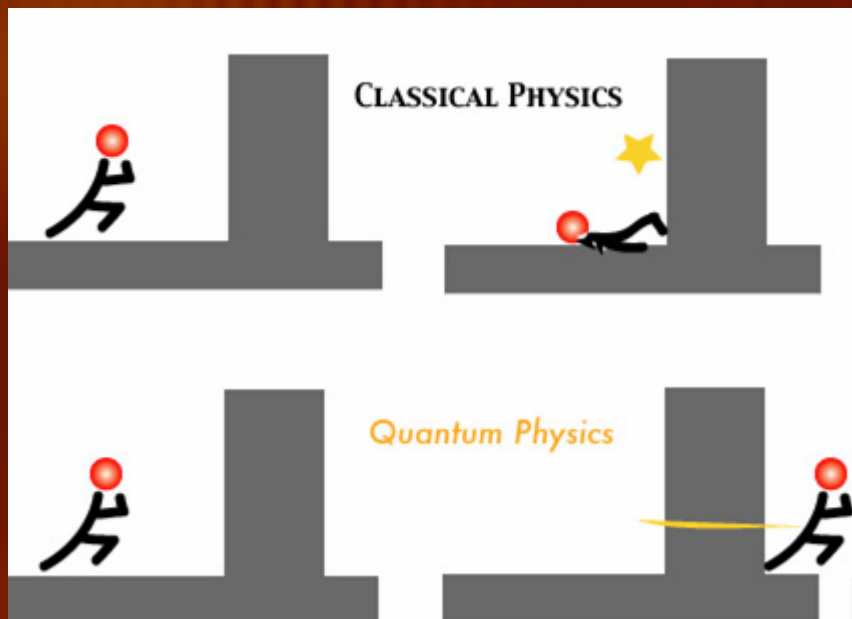
Klasszikusan tiltott tartomány

$$E_{\text{mozg}} = \frac{1}{2}mv^2$$

Az $E_{\text{pot}} > E_{\text{mech}}$ tartományba nem tud behatolni a részecske, mert a tartomány szélén $E_{\text{mozg}} = 0$, $v = 0$, tehát visszafordul!

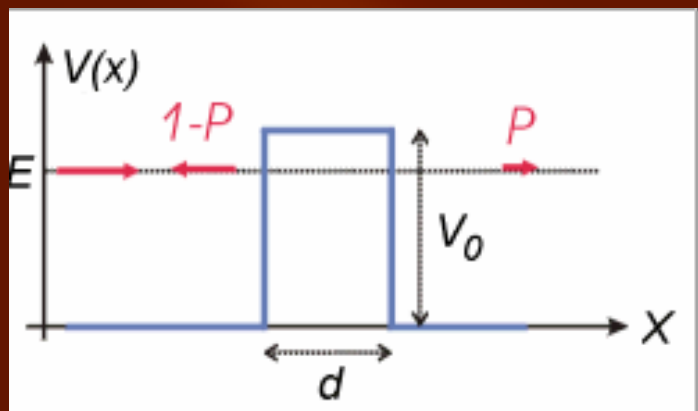
Az alagútjelenség

**Nem tud átjutni a falon –
klasszikus mechanika**

**Át tud jutni a falon –
kvantummechanika**

Az alagutazás valószínűsége

$$P \propto e^{-d\sqrt{V_0-E}}$$

Makroszkopikus testekre PICI

Nanométerű testekre NAGY

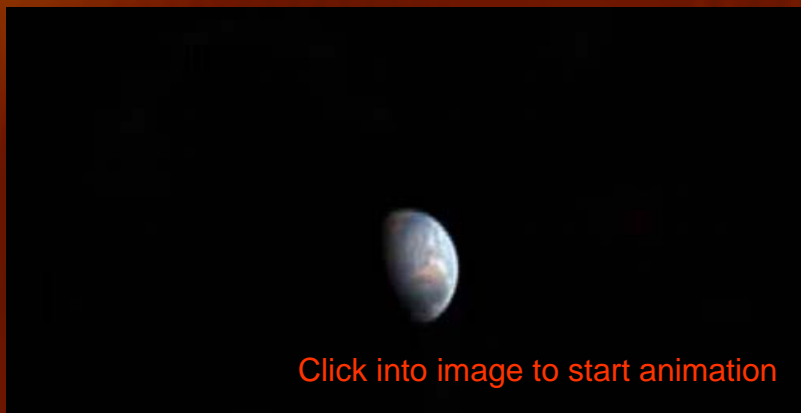
Alagútjelenség: példa (1)

Mivel a fémfelületen oxidréteg van (szigetelő), a klasszikus mechanika szerint nem tudna áram folyni!

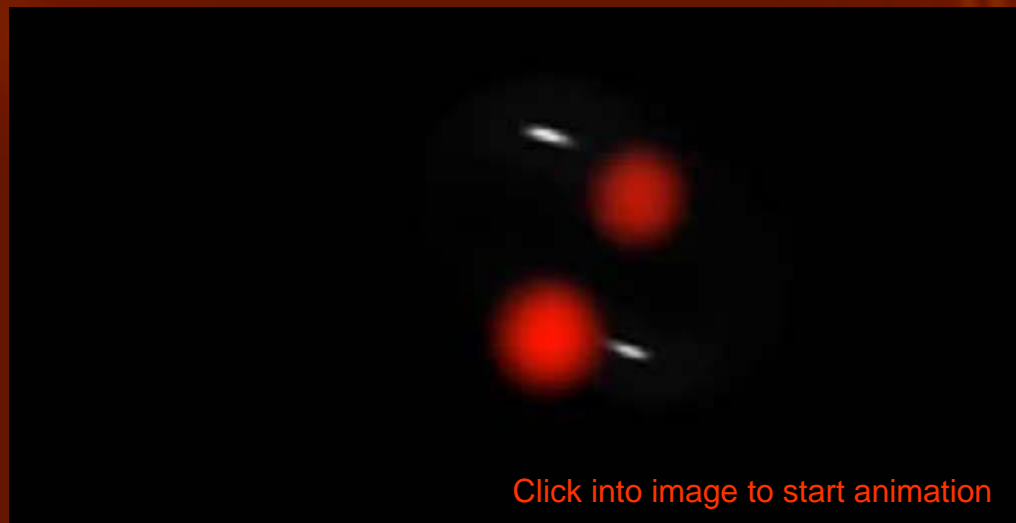
De a kvantummechanika megmutatja, hogy a vékony oxidrétegen át tudnak alagutazni az elektronok – folyik az áram!

Alagútjelenség: példa (2)

A Napban az energiát hidrogén fúzió termeli, ha két hidrogén atommag egyesül, hélium keletkezik és energia.

De az atommagok pozitív töltése taszítja egymás: a magok nem tudnak elég közel jutni egymáshoz – a Napban ehhez nincs elég meleg!

Segít az alagúteffektus!

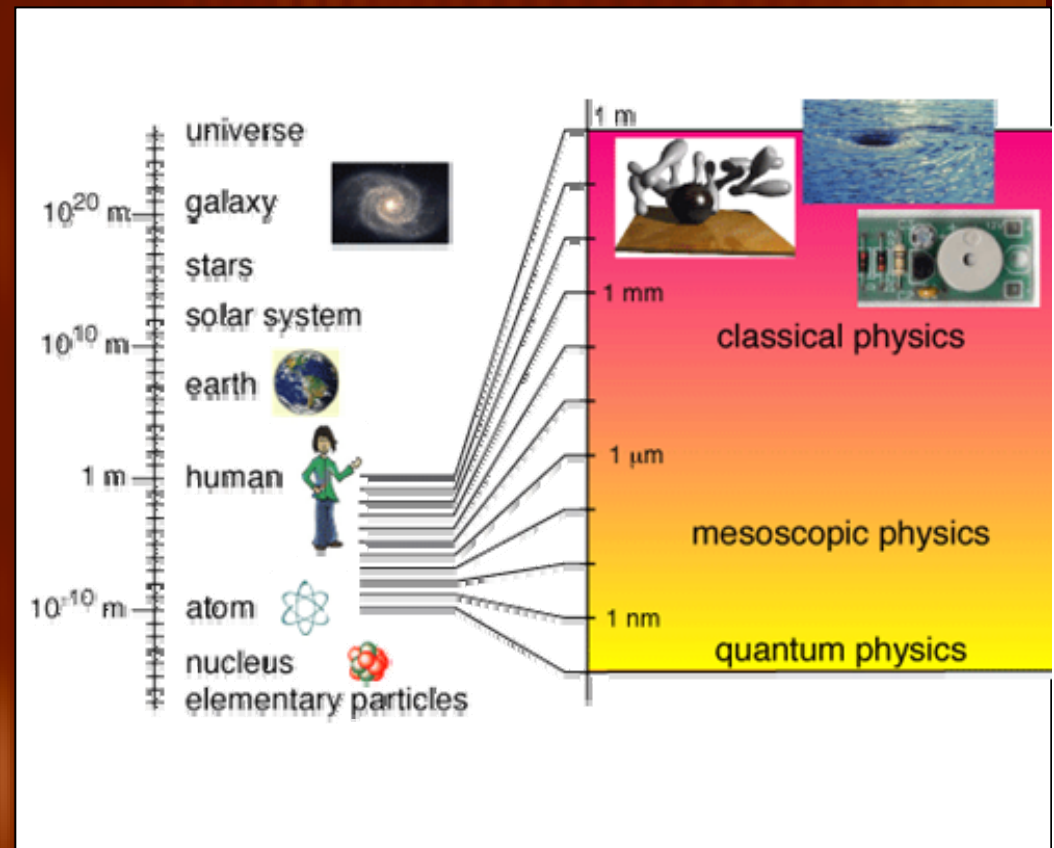
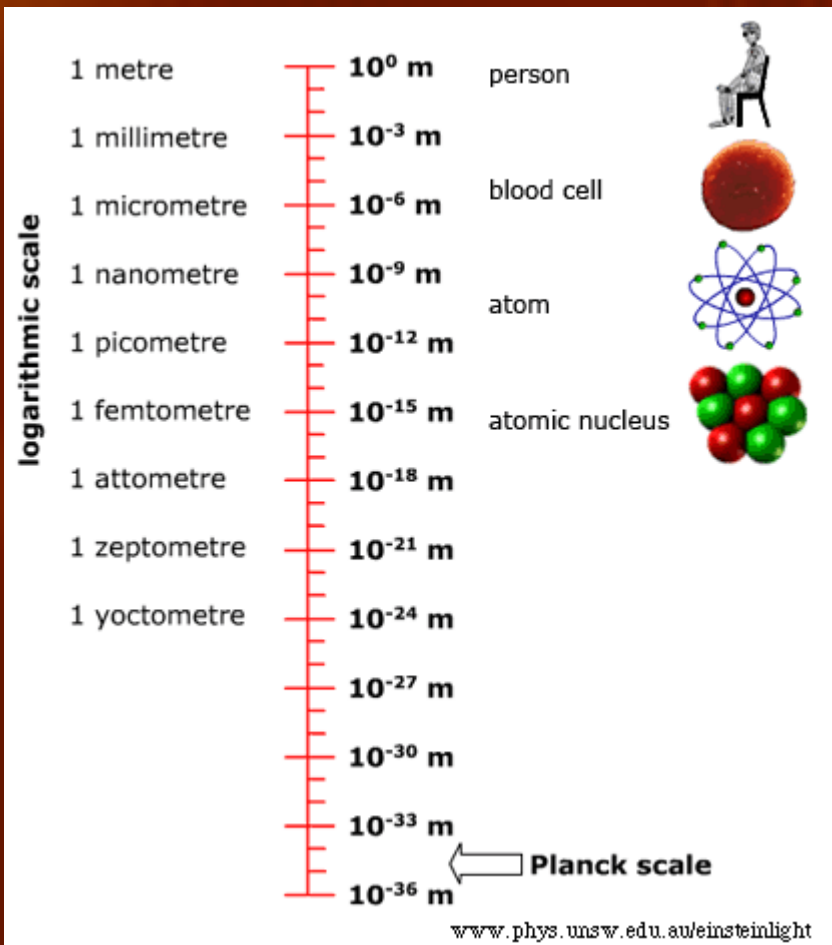
Alagútjelenség: példa (3)

A flash memória alagúteffektussal működik

Méretskálák

Méretskálák

Méretskála

10 km

1 km

100 m

10 m

1 m

10 cm

1 cm

1 mm

100 μm

10 μm

1 μm

100 nm

Biológia

Legmagasabb fa

Nagy hal

Embergyermek

Nagy rovar

Legkisebb hal

Legkisebb rovar

Növényi sejt

Állati sejt

Baktérium

Vírus

Technológia

Hosszú híd

Hosszú vonat

Hajó

Autóbusz

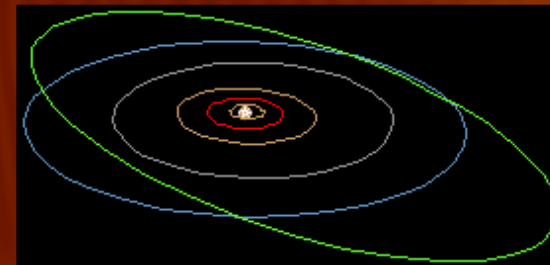
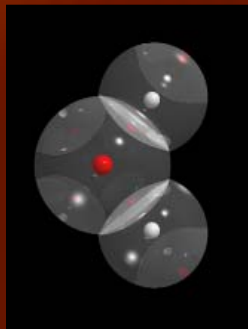
Autómotor

Mobiltelefon

Karóra

Pici gép

A nanofizika skálái

TÉR

1 Angstrom = 10^{-10} m

1 m

10 millió km = 10^{10} m

IDŐ

1 femto sec = 10^{-15} s

1 s

31 millió év = 10^{15} s

TÖRVÉNYEK

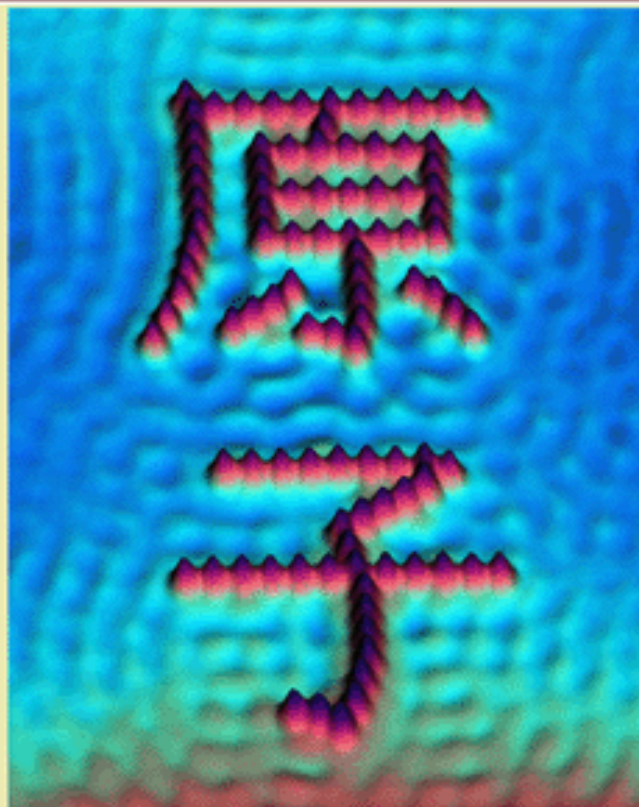
Kvantum

Klasszikus

„Legó” atomokkal

Atomok felületen való elrendezése

Forrás: www.almaden.ibm.com

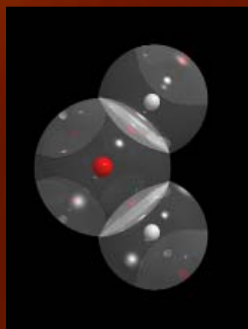
Miféle csipesszel tudjuk megfogni és odébtenni az atomokat?

**Pásztázó alagút mikroszkóp
(STM)
Nobel díj: 1986**

A nanovilág megközelítése

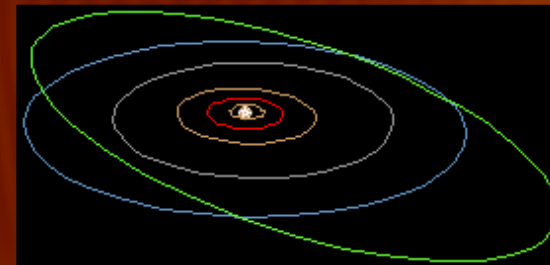
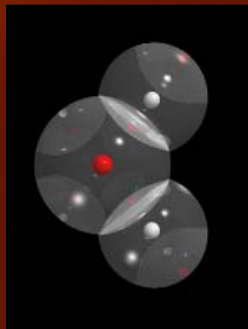
Nincs közvetlen érzékszervi tapasztalatunk a nanovilágról

A nanovilágról tudósító minden mérés közvetett és nehezen értelmezhető

Az elméleti fizika számára általában túl bonyolultak a nanorendszerek

A nanovilág számítógépes szimulációja segíthet!!!

A nanofizika skálái

TÉR

1 Angstrom = 10^{-10} m

1 m

10 millió km = 10^{10} m

IDŐ

1 femto sec = 10^{-15} s

1 s

31 millió év = 10^{15} s

TÖRVÉNYEK

Kvantum

Klasszikus

Más méretskálán mások a fizika törvényei is!

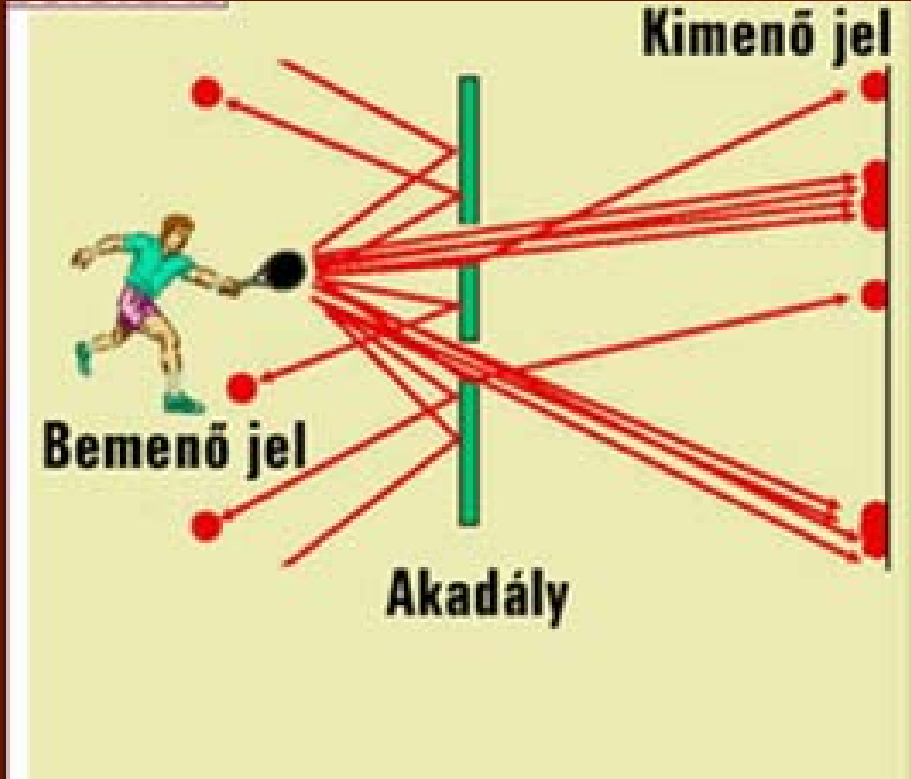
Nagy skála (galaxisok):
általános relativitáselmélet

Emberi méretskála: klasszikus fizika

Kis skála (elektronok): kvantummechanika

Kvantummechanika szemléltetése: kétréses kísérlet - klasszikus eset

Focilabda

Kvantummechanika szemléltetése: kétréses kísérlet - kvantumos eset

Elektron forrás

**Akadály két
nyílással**

**Fluoreszkáló
ernyő**

Click into image to start animation

**Ezekre a
helyekre sose
megy az
elektron!**

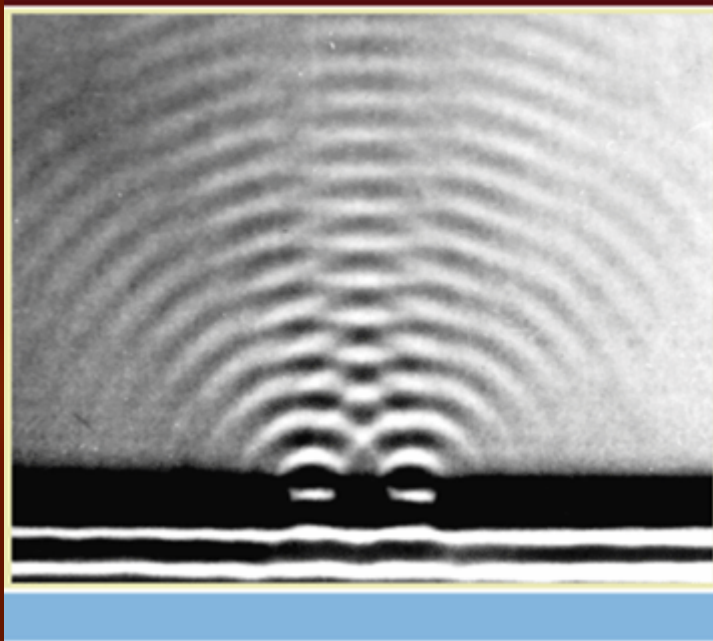
**Középre is jut
részecske!**

**Ezekre a
helyekre sose
megy az
elektron!**

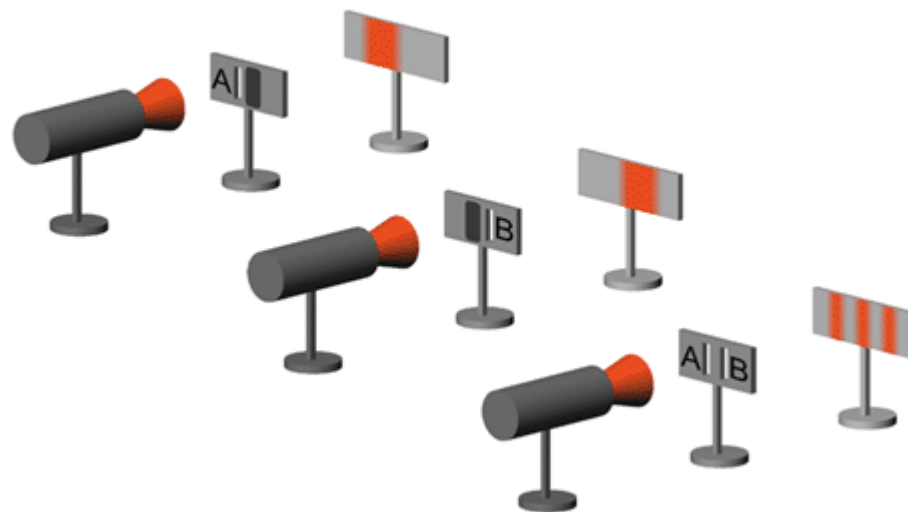

Az anyag hullámtermészete

Vízhullámok interferenciája

Fényhullámok interferenciája

A hullámfüggvény

$$\psi(\vec{r}, t)$$

hullámfüggvény
helyvektor
idő

A kvantummechanikai **hullámfüggvény** azt határozza meg, adott **helyen** és adott **időpontban** mekkora **valószínűséggel** és milyen **fázissal** található meg a részecske.

Schrödinger egyenlet: a kvantummechanika mozgásegyenlete

$$i\hbar \frac{\partial \psi(\vec{r}, t)}{\partial t} = \hat{H} \psi(\vec{r}, t)$$

Hamilton operátor

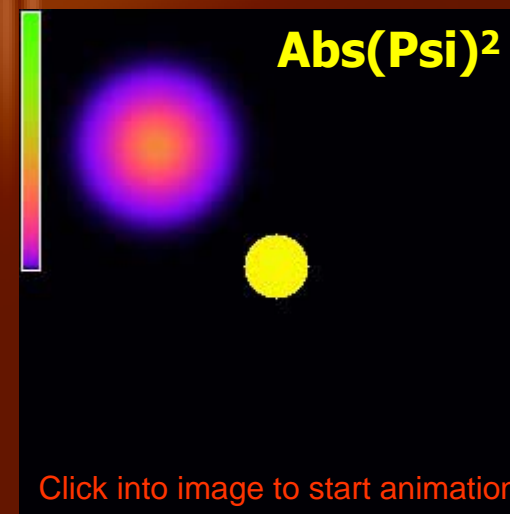
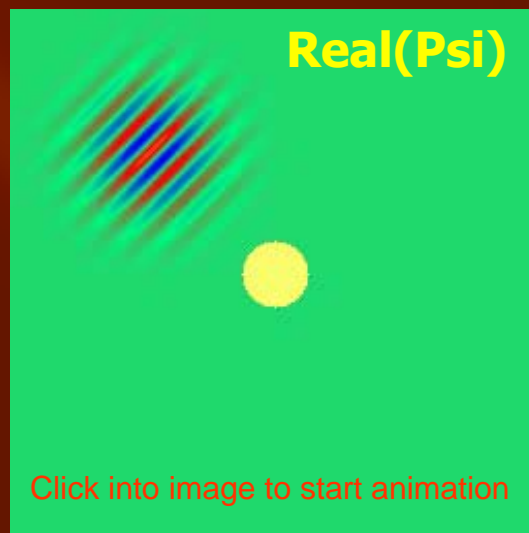
idő

helyvektor

hullámfüggvény

idő deriválás

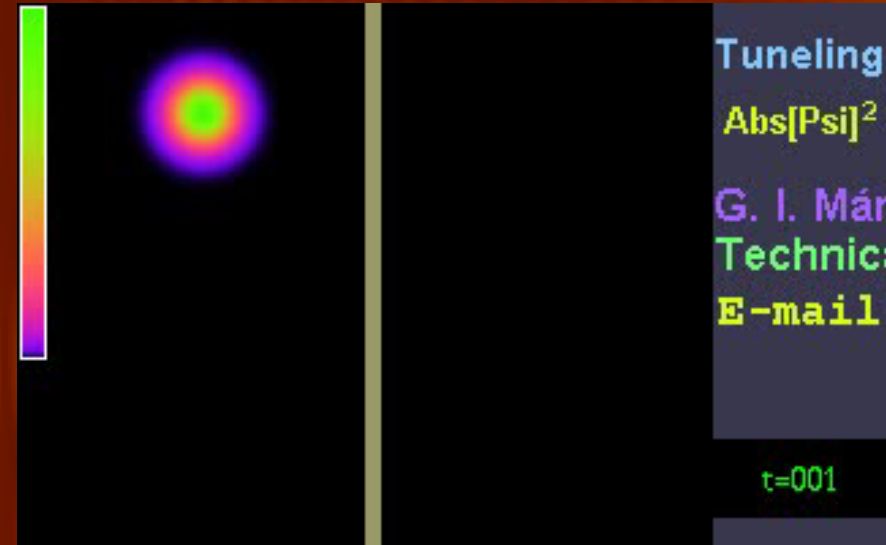
A hullámcsomag dinamikai módszer

Az alagútjelenség a hullámcsomag dinamikájában

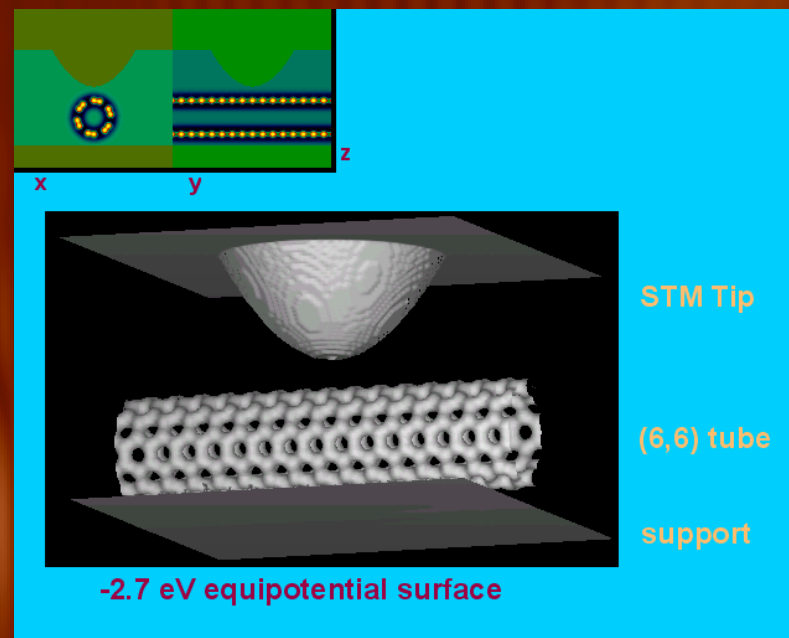
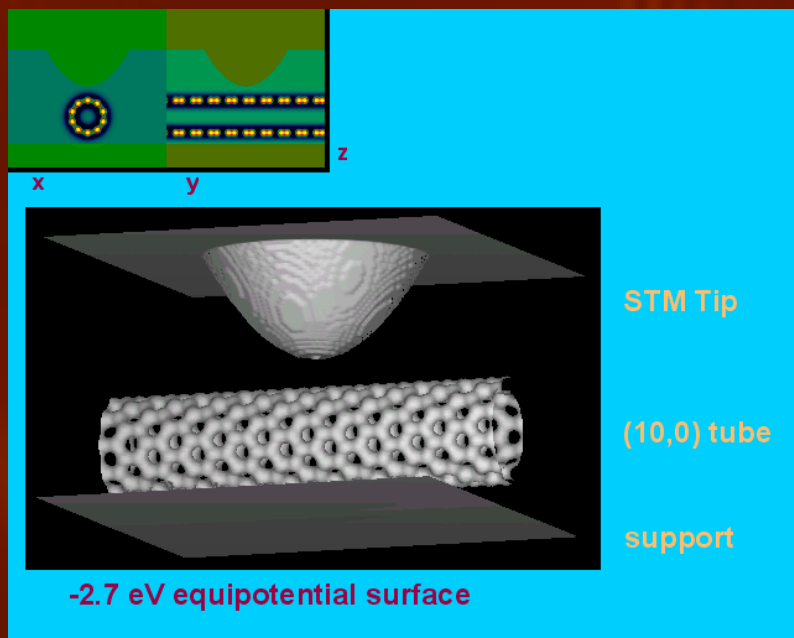

A $\Psi(x,y;t)$ hullámfüggvény
valós része

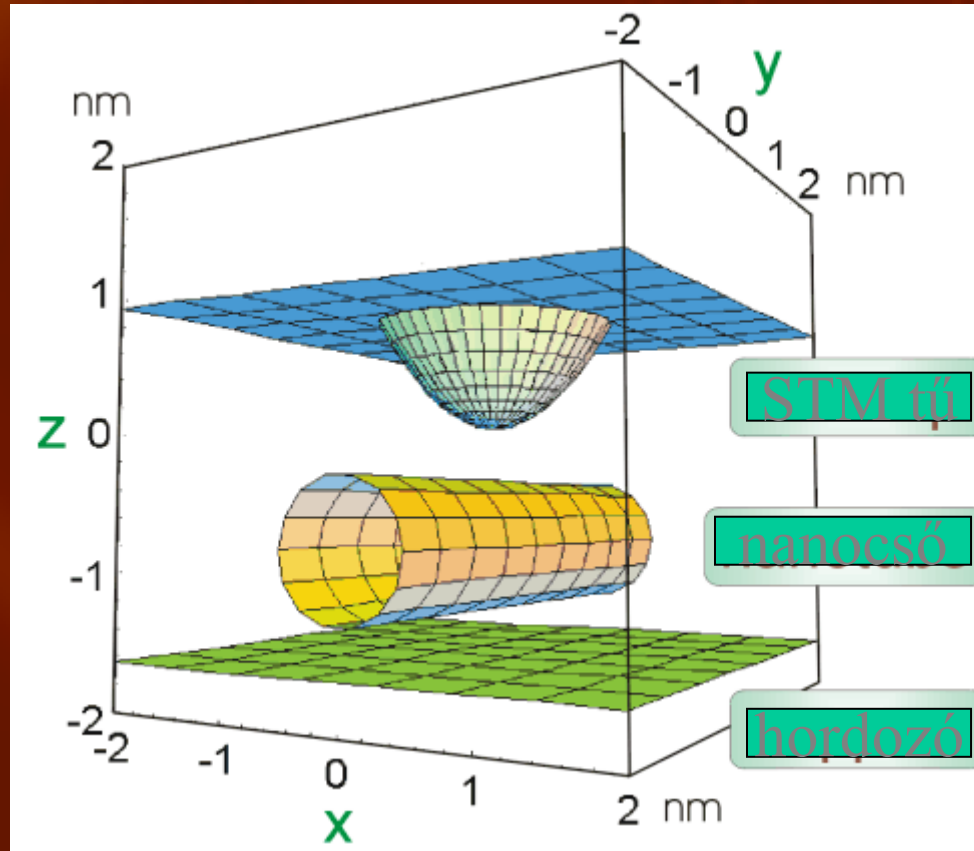
A $\rho(x,y;t)$
megtalálási valószínűség

STM alagutazási geometria

STM modell

**Akkor mérünk
alagútáramot, ha
az elektron a
tűből a mintába
alagutazik.**

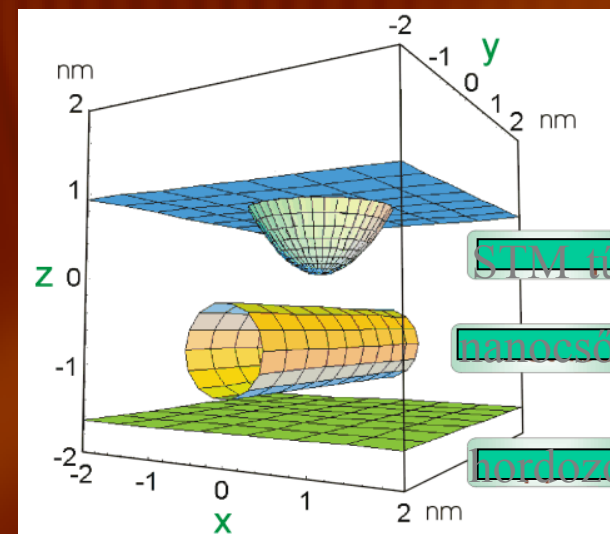
**Az elektronnak
keresztül kell
mennie a
nanocsövön.**

Egy szintfelület időfejlődése (1)

Click into image to start animation

$t = 0.0 \text{ fs}$

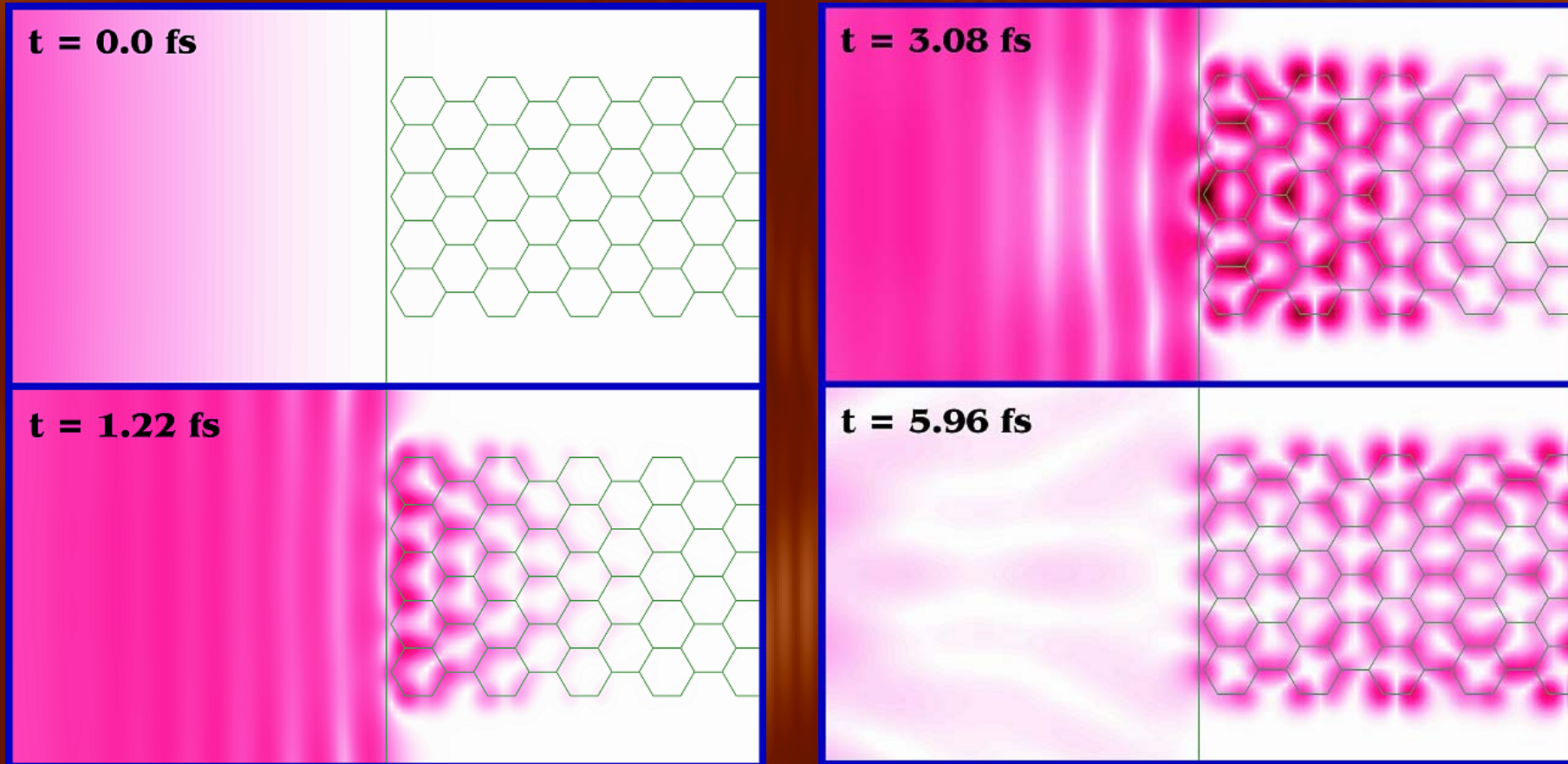

er Az elektron a tűből indul

er A szintfelület ábrázolási dobozon belüli részét látjuk.

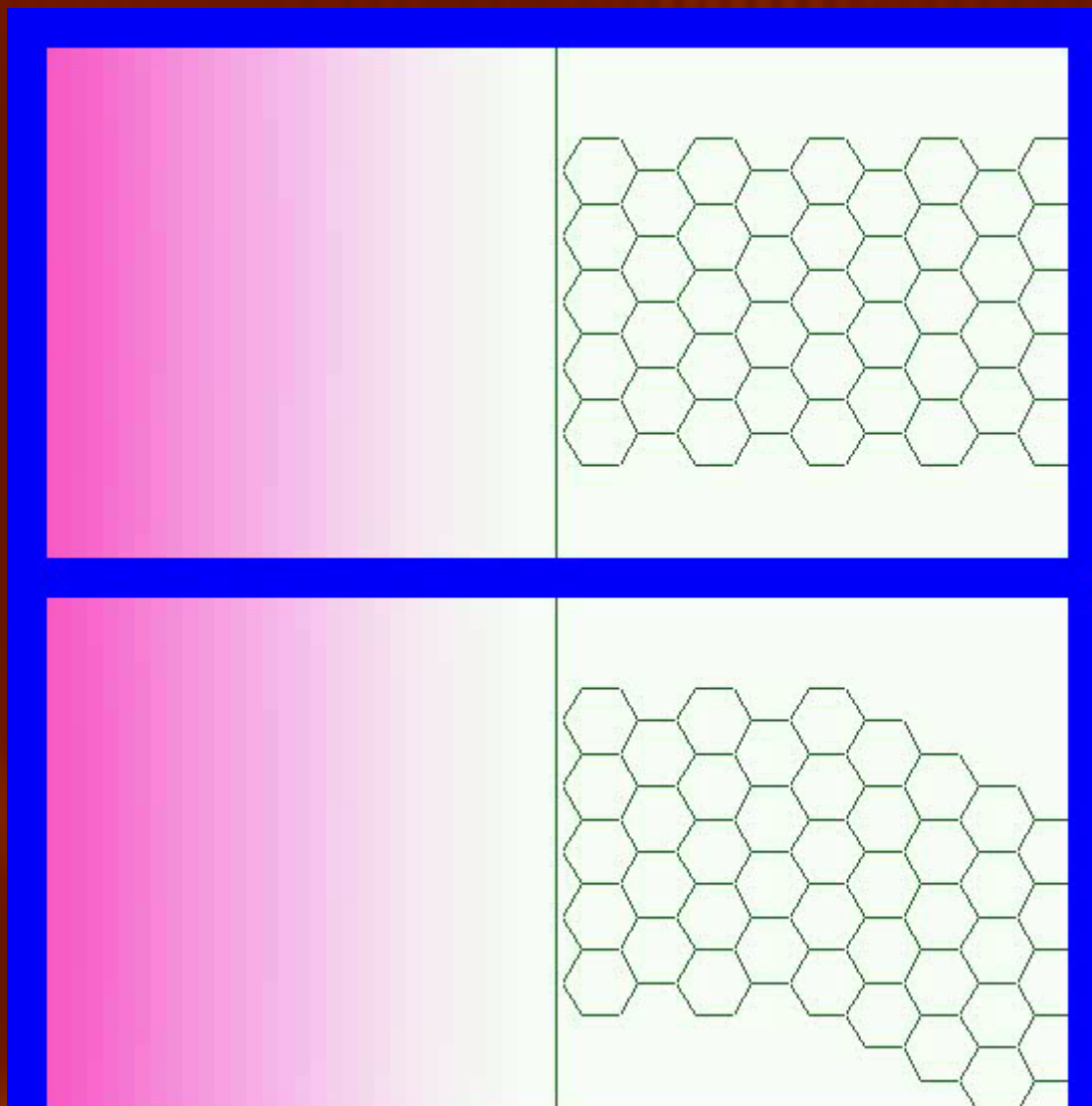
WPD calculation for a GNR

II: Time development

G. I. Márk et al, Physica E, EMRS 2007 L-M

Comparison of WP time development for straight GNR and 30° bent junction

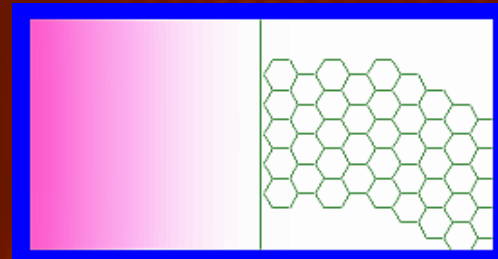
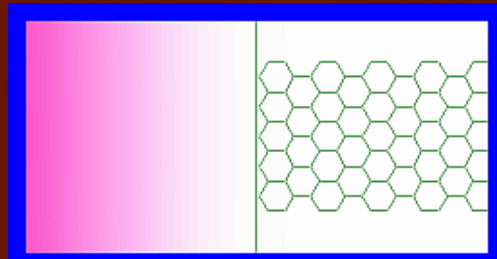

[Click into image to start animation](#)

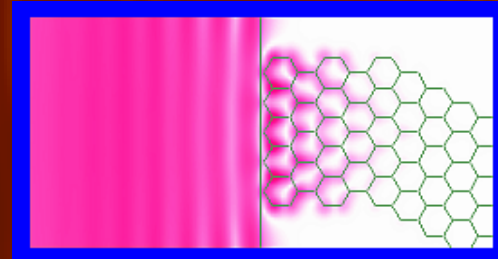
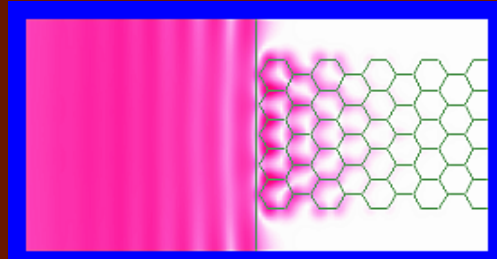
Comparison of WP time development for straight GNR and 30° bent junction

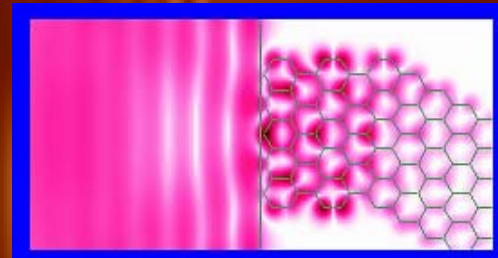
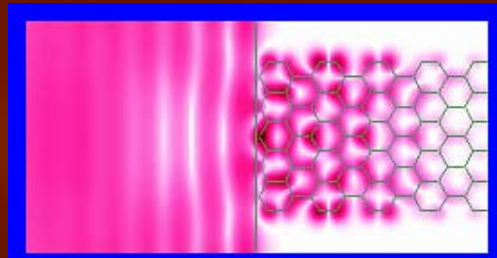
$t = 0.00$ fs

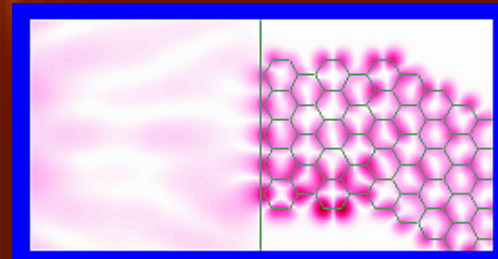
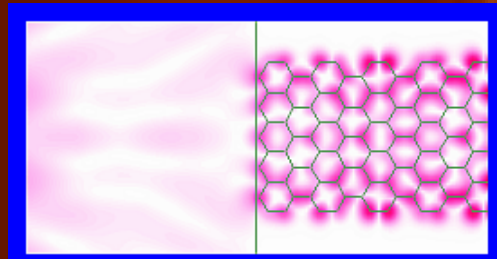
$t = 1.22$ fs

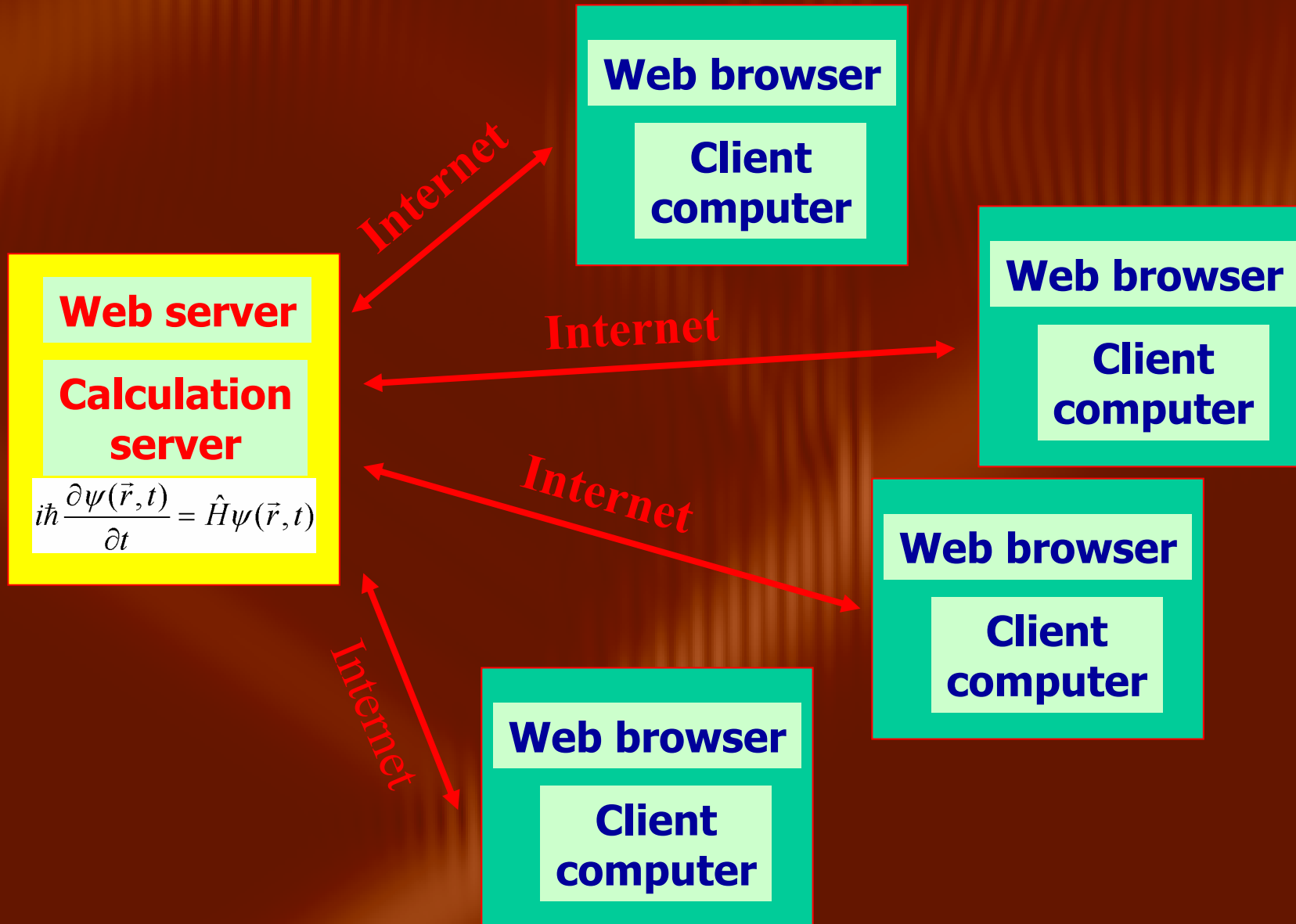
$t = 3.08$ fs

$t = 5.96$ fs

Web-Schrödinger

Web-Schrödinger használata

- Potenciál megadása
- Kezdő Ψ hullámfüggvény megadása
- Ψ időfejlődés kiszámolása (szerver)
- Időfejlődés ábrázolása

Web-Schrödinger példa

Web-Schrödinger 2.0

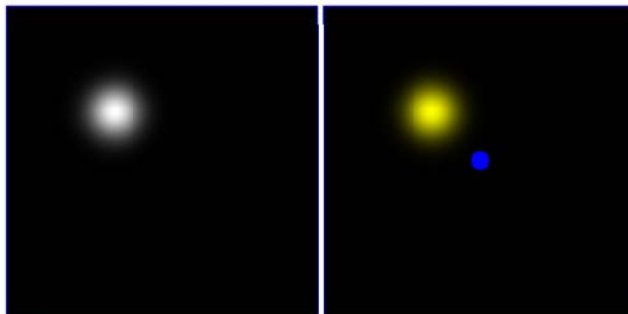
(C)2007-2008 G. I. Márk, Ph. Lambin, L. P. Biró, MTA MFA Budapest, Hungary -- FUNDP Namur, Belgium
www.nanotechnology.hu

File	Edit	Time development	Results	Help & more
Mesh	Potential	Initial state	Calculation parameters	

Mesh parameters

$N_x = 256, N_y = 256, x_0 = -64 \text{ \AA}, y_0 = -64 \text{ \AA}, s_x = 128.0 \text{ \AA}, s_y = 128.0 \text{ \AA}$

Image of the 2D probability density $\rho(x,y) = |\psi(x,y)|^2$

Grayscale ρ map

Composite color ρ and V map

Initial state parameters

x^i y^i Center of the Gaussian wave packet [$\text{\AA}$]
 a_x a_y Width of the wave packet [$\text{\AA}$]
 E_{kin} angle   Initial kinetic energy [eV] and direction of the $\mathbf{p}^i$ initial impulse [Deg]
 d_{1x} d_{1y} Lower left corner of the rectangle with which the Gaussian is convoluted [$\text{\AA}$]
 d_{2x} d_{2y} Upper right corner of the rectangle with which the Gaussian is convoluted [$\text{\AA}$]
 b_x b_y Time retardation vector [$\text{\AA}$]

SAVE

Web-Schrödinger példa

Web-Schrödinger 2.0

(C)2007-2008 G. I. Márk, Ph. Lambin, L. P. Biró, MTA MFA Budapest, Hungary -- FUNDP Namur, Belgium
www.nanotechnology.hu

File

Edit

Time development

Results

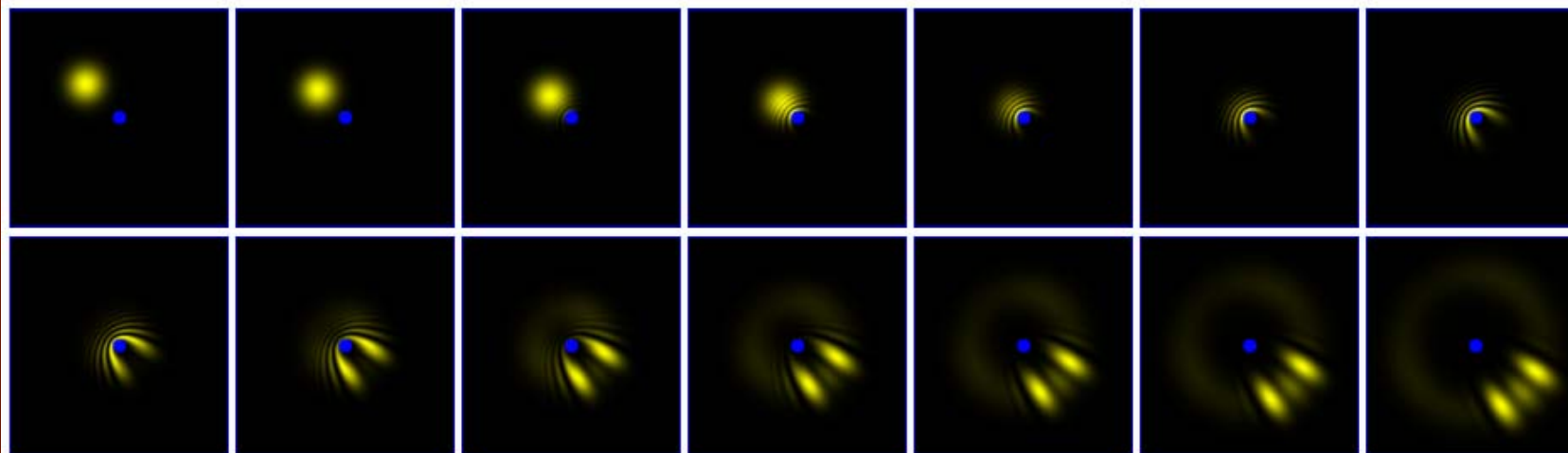
Help & more

Time development calculation READY

See the menu item 'Results'!

The thumbnail images below show the progress of the calculation on the server. Each image is normalised to its individual (time dependent) maximum. New images are added as they are calculated.

Image serial numbers added most recently: 13:14:

Nanostructures Laboratory

MTA MFA Budapest

[Click here to receive Email notification about new uploads to these pages](#)

[New Results](#)

[Staff](#)

[Publications](#)

[Research Topics](#)

[Research Equipment](#)

[Cooperations](#)

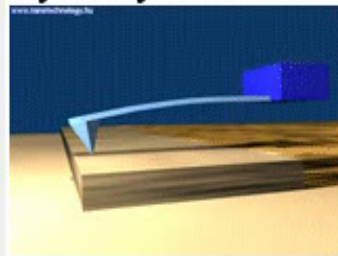
[Media Coverage](#)

[Links](#)

[Magyar oldalak](#)

Measuring the thickness of graphene layers by TAFM

An Atomic Force Microscope in its "tapping mode" (TAFM) sweeps the sample surface by an oscillating probe attached to

a cantilever. This animation shows how does the oscillation change at a step edge and also when the material of the surface is changed below the probe tip. We determined what TAFM imaging parameters are necessary to measure the thickness of thin (< 1 nm) FLG (Few Layer Graphene) layers correctly.

[AVI movie \(2 M\) >>](#) [Publications >>](#)

Web-Schrödinger 2.0

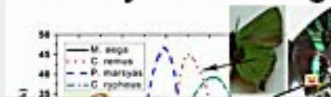
Web-Schrödinger is a program for the interactive solution of the time dependent two dimensional (2D) Schrödinger equation.

The program itself runs on our server and can be used through the Internet with a simple Web browser. Several example configurations are provided with version 2.0. The user can save and load own configurations.

[Details >>](#) [Publications >>](#)

[Click into image to start anima](#)

Photonic nanoarchitectures in butterfly scales as gas sensors

From 20 examined butterfly species all

További tudnivalók az alagutazásról

**Dávid Gyula (DGy) előadása az
ELTE „Atomoktól a Csillagokig” sorozatában**

A fóliák és a videofelvétel elérhető itt:

<http://www.atomcsill.elte.hu/program/kivonat/2009-2010/3>

További tudnivalók az alagutazásról

Dávid Gyula
ELTE „Atomcsillag”

A fóliák és a

<http://www.atomcsillag.hu>

KVANTUMKÉMEK
AZ
ALAGÚTBAN

Dávid Gyula
ELTE TTK Atomfizika Tanszék

ATOMCSILLAG

2009.10.22.

Köszönöm a figyelmet!